

РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНИХ ЗМІН

Досліджено поняття людського розвитку та людського потенціалу, визначено головну роль освіти у формуванні людського потенціалу та освітні ризики, що пов'язані із цим процесом.

Визначено, що недоліки існуючої системи формування та відтворення людського потенціалу виявляються у неефективному використанні суспільних ресурсів, що відображені у високому рівні безробіття, а також є наслідком реконструкції вітчизняних підприємств на основі впровадження нових технологій, що призводять до заміни старого виробництва та скорочення чисельності персоналу.

Запропоновано низку заходів модернізації національної системи освіти з актуалізацією її інноваційної спрямованості.

Ключові слова: *людський потенціал, людський розвиток, освіта, освітні ризики, інноваційний розвиток.*

Постановка проблеми. В умовах глобалізації підвищення конкурентоспроможності національних економік забезпечується успішністю переходу від моделі розвитку, що ґрунтується на використанні ресурсних конкурентних переваг, до інноваційної моделі, пріоритетами розвитку якої є розвиток високотехнологічних виробництв, людські ресурси високої якості, модернізована, відповідно до вимог ринку праці та економічного розвитку, гнучка система освіти, новітні методи управління людським капіталом. Водночас ефективність переходу до інноваційної моделі розвитку залежить від можливостей реалізації людського капіталу в інноваційній діяльності, готовності суспільства, держави, роботодавців і населення до сприйняття та системного впровадження інновацій, що базуються на оновленні та поглибленні загальних та професійних компетентностей в умовах динамічних технологічних змін.

Стан дослідження. Питанням людського розвитку, формуванню людського потенціалу та капіталу присвячено праці визначних вітчизняних науковців: Е. Лібанової, В. Антонюк, В. Гейця, О. Грیشнової, О. Захарової, М. Ніколайчука, Л. Семів та ін. Особливо науковці займаються вивченням значення освіти та визначення освітніх ризиків та якості освіти у частині формування людського потенціалу. Цій проблематиці присвячені праці О. Балакіревої, Ю. Зубок, Д. Констан-

тиновського, Р. Левіна, Е. Лібанової, С. Оксамитної, О. Хмелевської та ін. Водночас, незважаючи на існуючі наукові здобутки, формування й розвиток людського потенціалу та його трансформація у людський капітал в умовах інноваційного розвитку вимагає удосконалення існуючої системи освітнього відтворення, а отже і подальших досліджень зазначеної проблематики.

Метою статті є необхідність дослідження особливостей формування та розвитку людського потенціалу в умовах інноваційних змін, а також визначення особливостей трактування людського розвитку та впливу освіти на нього, як одного із головних елементів, що впливає на інші аспекти дослідження людського розвитку, узагальнення освітніх ризиків та розробка заходів модернізації існуючої системи освітнього відтворення людського потенціалу із врахуванням динамічного інноваційного розвитку економічної системи.

Виклад основних положень. У країнах, що реалізують інноваційно-технологічний тип розвитку, знання стають головним нематеріальним активом, впливають на збільшення обсягів виробництва, підвищення якості продукції та послуг, забезпечення конкурентоспроможності країни та прискорення соціального прогресу. Тому формування людського потенціалу, що забезпечує система освіти та професійної підготовки, має ефективно реалізуватися у механізмах інноваційної діяльності. Україна має значний освітньо-кваліфікаційний потенціал інноваційного розвитку, що підтверджує значний внесок освітньої складової у високі рейтингові позиції України за індексом людського розвитку.

У 2015 році Україна за індексом людського розвитку зайняла 81 місце із 188 країн (2014 р. – 83, 2010 р – 69). Значення індексу дорівнює 0,747 і, за оцінками фахівців, значення показника належить до категорії високого рівня людського розвитку: за період із 1990-го по 2014-й значення ІЛР зросло із 0,705 до 0,747 балів, або на 6%. Тобто в середньому – на 0,024 % за рік [1]. За критеріями досліджуваного індексу найкраща ситуація в нашій країні із освітою та грамотністю, значно гірша зі станом здоров'я та тривалістю життя, а найгірша – із рівнем життя.

Треба зазначити, що осмислення дефініції «людський розвиток» та взаємозв'язку його компонентів відбувалося поступово, зокрема у межах оформлення Світовим банком концепції бідності, робота над якою тривала з 1946 року. У Доповіді про світовий розвиток (*World Development Report*, публікація Світового банку) за 1980 рік вперше акцентовано на тому, що: людський розвиток – мета та засіб економічного прогресу; основними елементами людського розвитку

варто вважати освіту, здоров'я, харчування та народжуваність; різні елементи людського розвитку є головними чинниками, що визначають один одного та впливають на бідність; освіта виконує важливу роль у розвитку людського потенціалу, а для подолання злиденності найбільшу цінність має початкова середня освіта [2].

Традиційно людські ресурси в Україні відзначалися доволі високим освітньо-кваліфікаційним рівнем. Зокрема питома вага фахівців з вищою та середньою спеціальною освітою становила 29%. За даними Bologna Process Implementation 2015 у 2013 р. Україна переважала за часткою осіб з вищою освітою у віковій групі 25–34 роки (середнє значення 37,3%), у віковій групі 45–64 роки (44,1% при середньому значенні 22,9%). Однак накопичений в Україні людський потенціал реалізується неефективно у контексті потреб інноваційного розвитку [3, с. 273].

Оскільки концепція людського розвитку визначає освіту одним із основних елементів, то це означає, що освіта може впливати (прямо чи опосередковано) на всі інші аспекти людського розвитку і водночас зазнавати зворотного впливу. Тобто сфера освіти може «формувати» певні ризики для інших сфер людського розвитку (щодо забезпечення здоров'я, добробуту, гідної праці, ефективної зайнятості, соціальних та політичних свобод, охорони навколишнього середовища тощо).

Відтак О. М. Хмелевська пропонує таку класифікацію освітніх ризиків людського розвитку:

- ризики доступу;
- ризики участі;
- ризики якості;
- ризики використання освітнього потенціалу (рис. 1) [2].

За необхідності розгляд запропонованих освітніх ризиків дає змогу використовувати три фокуси: 1) мікрорівень (орієнтований на людину); 2) мезорівень (домогосподарства, соціальні групи або спільноти, вікові когорти, соціально вразливі категорії тощо); 3) макрорівень (суспільство загалом/населення) (рис. 1).

Розглянемо детальніше структуру освітніх ризиків людського розвитку. До ризиків доступу віднесено: ризик інституціональної недоступності певного рівня освітньої підготовки, ризик територіальної недоступності освітньої інфраструктури, ризик фізичної недоступності навчальних закладів для людей з інвалідністю.

До ризиків участі, на думку О. М. Хмелевської, потрібно віднести ризик фінансової неспроможності щодо здобуття бажаного рівня освіти, ризик «раннього виходу» із освітньої системи, ризик обмеження або викривлення освітньої траєкторії (наприклад, через нерозвине-

ність інклюзивної освіти або освіти дорослих), ризик незворотної освітньої міграції, ризик за дискримінаційними ознаками (гендерною, інвалідність, відсутність громадянства та ін.), ризик неохоплення програмами додаткової/позашкільної освіти.

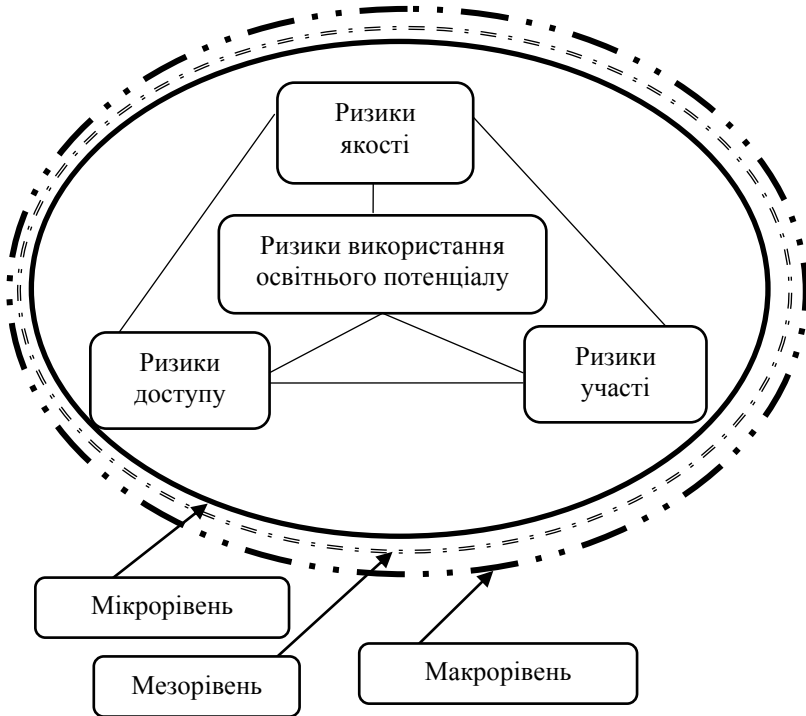

Рис. 1. Класифікація освітніх ризиків людського розвитку

До ризиків якості можуть бути віднесені ризик «відсіву», ризик «другорічника», ризик нерівності освітніх результатів, ризик неучасті у наступному рівні освіти (обмеження у виборі бажаної професії), ризик неактуальності освітньої програми, ризик «знецінювання» дипломів.

До ризиків використання освітнього потенціалу слід віднести ризик невизначеності життєвого старту, ризик безробіття під час переходу від навчання до роботи, ризик низької конкурентоспроможності та адаптивності, ризик отримання доходу від зайнятості нижче

очікуваного, ризик надлишкової кваліфікації, ризик трудової міграції, ризик соціальної мобільності, ризик зниження соціального довголіття, ризик втрати соціальних компетенцій, ризик соціального відторгнення, ризик знецінення людського капіталу [2].

Запропоновану структуру освітніх ризиків людського розвитку не можна вважати вичерпною. Водночас з метою їх зменшення необхідно реалізувати напрями модернізації освіти відповідно до інноваційної спрямованості економічного розвитку.

Незважаючи на достатньо високий рейтинг України за рівнем охоплення повною середньою та вищою освітою (відповідно, 41 та 13 позиції у рейтингу конкурентоспроможності World Economic Forum за названими показниками), якість освіти залишається незадовільною. Рівень забезпеченості загальноосвітніх шкіл сучасними комп'ютерами та підключення їх до високошвидкісної мережі Інтернет в Україні є недостатнім для впровадження прогресивних освітніх технологій, що впливає на якість підготовки [3, с. 274].

Неефективним також залишається рівень кооперації між університетами, науковими установами та реальною економікою, що також ускладнює реалізацію інноваційних перспектив розвитку країни. В умовах посилення тенденцій глобалізації світового освітнього простору та загострення конкурентної боротьби за талановиту молодь, здатну забезпечувати технологічне оновлення, можливі значні міграційні втрати країни, неефективне використання наявних людських ресурсів. Задля модернізації національної системи освіти з актуалізацією її інноваційної спрямованості необхідно здійснити перехід від знаннево до особистісно орієнтованої концепції, яка втілює концепцію освіти упродовж життя, що передбачає:

- завершити формування Національної системи забезпечення якості освіти на рівні європейських стандартів;

- удосконалити організацію системи освіти відповідно до світових тенденцій диверсифікації (закладів, освітніх послуг, програм, фінансових ресурсів);

- забезпечити комплексну підтримку світового конкурентного статусу провідних університетів України, що входять до топ-500 світових університетів;

- сприяти розширенню реальної автономії вищих навчальних закладів (фінансово-господарської, організаційної, кадрової, педагогічної);

- активізувати процес запровадження інноваційних технологій і форм організації процесу навчання (поширення дистанційної освіти та масових відкритих он-лайн курсів); залучати соціальних партнерів

до оснащення шкільної мережі комп'ютерними комплексами та їх підключення до високошвидкісної мережі Інтернет;

- забезпечити реструктуризацію системи підготовки кадрів шляхом координації діяльності та посилення взаємодії вищої та професійної освіти і бізнесу, зокрема у регіональному розрізі;

- поширювати ініціативи щодо створення стипендіальних фондів для талановитої молоді у бізнес-середовищі;

- забезпечити реалізацію активної експортної стратегії України на міжнародному ринку освітніх послуг задля залучення потенційних іноземних студентів [3, с. 275].

Зазначені заходи передбачені для отримання високої якості освіти молоддю з метою успішної реалізації освітнього потенціалу на ринку праці й уникнення ризику виникнення «нульового активу людського капіталу» внаслідок неможливості працевлаштування за відповідним профілем підготовки. Ці заходи можна трактувати як інструменти покращання якості та модернізації освіти першого рівня в умовах інноваційного розвитку.

Другий рівень модернізації освіти повинен відповідати вимогам інноваційного розвитку економіки та потребам роботодавців на основі адекватної системи підготовки та перепідготовки кадрів.

Нагальність цієї проблеми відображена у стратегічних документах, прийнятих Радою ЄС, серед яких Стратегічна програма європейського співробітництва у галузі освіти та навчання на період до 2020 року, спрямована на сприяння розвитку сфер освіти і навчання на основі реалізації Стратегії зростання – 2020. Ця програма націлена на досягнення таких стратегічних цілей, як забезпечення особистісної, соціальної та професійної реалізації всіх громадян, а також сталого економічного процвітання і можливостей працевлаштування на основі розвитку систем освіти та навчання у країнах – членах ЄС [4].

Незважаючи на збереження в структурі економіки високої частки індустріальних видів економічної діяльності, що гарантували значні надходження від експорту до бюджету країни, Україна володіє значним потенціалом у сфері високих технологій, здатних забезпечити перехід до інноваційної моделі розвитку.

Однак дотепер абітурієнти зорієнтовані на отримання професій, економічного та юридичного спрямування, про що свідчать статистичні дані на початок 2014/2015 рр. понад 21% студентів вищих навчальних закладів отримували освіту за економічними спеціальностями, а 9,4% – за юридичними [5].

Водночас майже третина безробітних випускників навчальних закладів, зареєстрованих у Державній службі зайнятості на кінець

2014 р. (32,7%), отримала освіту за напрямом підготовки «Економіка, комерція та підприємництво»; 9,7% – «Право».

Зазначені показники свідчать про неможливість реалізації на ринку праці за напрямом підготовки, а отже виникнення «нульового активу людського капіталу» та неможливості окупності освітніх інвестицій. Водночас наведена ситуація вказує на відсутність дієвих механізмів взаємодії та реагування між сектором освіти та ринком праці, що призводить до диспропорцій та виникнення надлишкової робочої сили за напрямом підготовки, що не має попиту серед роботодавців.

Недоліки існуючої системи формування та відтворення людського потенціалу виявляються у неефективному використанні суспільних ресурсів, що відображені у високому рівні безробіття, а також є наслідком реконструкції вітчизняних підприємств на основі впровадження нових технологій, що призводять до заміни старого виробництва та скорочення чисельності персоналу. Безробіття в Україні характеризується циклічністю, різким зростанням у середині 90-х та поступовим скороченням з 2000 р. до 2007 р. на 53,3%. У період 2011–2012 рр. відбувається поступове зниження безробіття, хоча його рівень залишається достатньо високим – 7,9% економічно активного населення. Статистичні дані свідчать, що чисельність безробітних у віці 15–70 років у 2014 р., порівняно з 2013 р., зменшилась на 79,4 тис. осіб та становила 1 510,4 тис. осіб, водночас у 2015 р. спостерігається значне збільшення безробіття на 337,2 тис. осіб порівняно з 2014 р. Серед безробітних майже три чверті становили мешканці міських поселень 1,2 млн осіб, решту – сільські жителі [6].

Безробіття серед сільського населення викликане однотипною орієнтацією на агропромисловий сектор та переважанням натурально-го виробництва, що знижує вартість та конкурентоспроможність людського капіталу сільських місцевостей, а відсутність ефективно-ї інфраструктури формування та розвитку призводить до зменшення можливостей отримати переваги від реалізації на ринку праці порівняно із жителями міст.

Найвищий рівень безробіття спостерігався серед молоді віком 15–24 роки, а найнижчий – серед осіб віком 50–59 років [6]. Високий рівень безробіття серед молоді свідчить про її невисокий рівень конкурентоспроможності порівняно зі старшими віковими групами та на неузгодженість системи освіти з кон'юнктурою ринку праці, а отже низький рівень окупності інвестицій, що вимагає перегляду функціонування сфери освіти, з метою її реформування та забезпечення ефективно-ї діяльності.

Про структурну невідповідність якості людського капіталу економічному середовищу свідчать показники питомої ваги вивільнених з економічних причин у 2010 р., яка збільшилась на 17,4 в.п. та становила 45,5% від загальної кількості безробітних, що негативно вплинуло на відтворення та реалізацію людського капіталу. Водночас намітились позитивні тенденції у 2011–2014 рр. Зокрема питома вага вивільнених з економічних причин зменшилась і становила у 2011 р. – 39,0% та у 2014 – 30,3% від загальної кількості безробітних, що свідчить про поживлення економічного розвитку та реалізацію людського капіталу (рис. 2).

Частка звільнених за власним бажанням у 2015 році зменшилась на 2 в.п. порівняно із 2014 р., водночас у 2014 році вона зросла на 1,9 в.п. порівняно з 2013 р. і на 5,8 в.п. порівняно з 2013 р. Частка непрацевлаштованих після закінчення навчальних закладів у 2015 р. порівняно з 2014 р. зросла на 0,3, а частка звільнених після закінчення строку контракту зменшилась на 0,3 в.п., з інших причин безробіття зросло на 1,2 в.п.

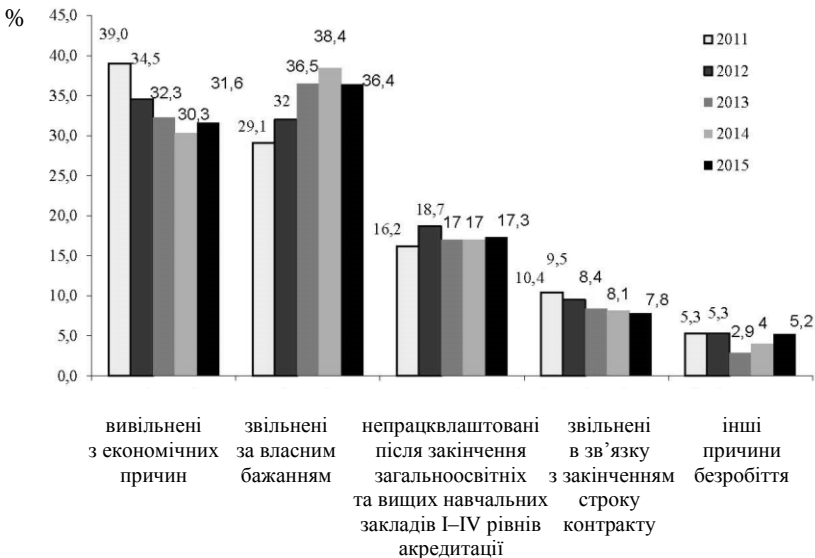

Рис. 2. Причини незайнятості безробітних віком 15–70 років у 2011–2015 рр. (% загальної чисельності безробітних) [6]

Джерело: розрахунки автора.

Зазначені зміни свідчать про невідповідність організації та умов праці потребам працівників, а також невідповідність системи освіти кон'юнктурі ринку праці, орієнтація на індустріальний спосіб виробництва, продовження підготовки спеціалістів за непопулярними спеціальностями та невідповідність освітньо-кваліфікаційного рівня підготовки реальним вимогам і, як наслідок, зростання чисельності непрацевлаштованих після закінчення навчальних закладів, неможливість конвертувати наявний людський потенціал у капітал.

Серйозним викликом забезпечення перспективних потреб інноваційної економіки у кадрах є збереження значних обсягів працюючих не за отриманою спеціальністю. Згідно з результатами обстеження випускників та роботодавців у межах Проекту рейтингу вищих навчальних закладів «Компас» 2013 р., лише 52% випускників працюють за фахом [7].

Це є результатом незадовільного стану профорієнтаційної підготовки, відсутності інформації щодо перспектив оволодіння професією, а також прогностичних оцінок середньо- та довгострокових потреб економіки у робочій силі за професіями та кваліфікаціями.

Неефективність існуючої системи професійної освіти та навчання в Україні також ускладнює можливості забезпечення потреб сучасної економіки країни у робітничих кадрах.

З метою забезпечення відповідної структури підготовки кадрів потребам інноваційної економіки та сучасним вимогам роботодавців необхідно:

- створити ефективну систему професійної орієнтації та професійного самовизначення молоді з метою стимулювання залучення талантів до наукової та інноваційної діяльності;
- покращити інформаційне забезпечення довгострокового прогнозування потреби економіки у людських ресурсах за видами економічної діяльності та професіями;
- посилити практичну орієнтацію професійної освіти на реальні та перспективні потреби національної економіки;
- активізувати співпрацю служби зайнятості з вищими навчальними закладами щодо підвищення оперативності та розширення напрямів перепідготовки кадрів, насамперед незайнятого населення;
- стимулювати підготовку фахівців з пріоритетних напрямів науково-технічного та інноваційного розвитку національної економіки (інформаційних технологій, нанотехнологій, біотехнологій, фармацевтики) з відповідними механізмами активізації інноваційної діяльності суб'єктів господарювання у цих сферах;

– сприяти налагодженню діалогу та співробітництва системи освіти з роботодавцями шляхом активізації їхньої участі в розробленні професійних стандартів; оновити кваліфікаційні стандарти; запровадити незалежну кваліфікаційну атестацію; забезпечити підготовку, реєстрацію та ліцензування навчальних програм тощо [3, с. 275].

Третій рівень модернізації освіти в умовах інноваційного розвитку повинен передбачати збільшення мотивації працівників до оновлення знань, тобто акумуляцію людського капіталу, що, своєю чергою, впливатиме на отримання додаткових індивідуальних вигод. Згідно з даними Європейського соціального дослідження (European Social Survey) кількість тих, хто протягом останнього року відвідував курси, тренінги з метою удосконалення професійних знань і навичок, у 2011 р. коливалася в межах від 5,5% у Болгарії, 6,8% у Португалії, 8,4% в Україні, до 30,7% у Великій Британії, 45,8% у Фінляндії, 46,6% у Норвегії [8, с. 415]. Моніторингове дослідження Інституту соціології НАН України, проведене у травні 2012 р., засвідчило, що майже дві третини населення (67,3%) жодного разу не підвищували свою професійну кваліфікацію, раз на декілька років удосконалювали свої знання та навички 13,2% [8, с. 412].

Інструментами стимулювання працівників до оновлення знань повинні виступати: забезпечення взаємозв'язку між рівнями освіти та оплати праці, підтримка винахідницької та раціоналізаторської діяльності працівників шляхом матеріального заохочення, активізація інформаційно-роз'яснювальної роботи щодо необхідності забезпечення професійної перекваліфікації з метою підвищення конкурентоспроможності працівників на ринку праці тощо.

Одним із рівнів модернізації освіти в умовах інноваційного розвитку в Україні повинна бути система освіти упродовж всього життя. Досвід країн – лідерів інноваційного розвитку (Фінляндії, Швеції, Норвегії) підтверджує успішність запровадження практики безперервної освіти, яка передбачає можливість навчання для населення пенсійного та передпенсійного віку.

Дані Європейського соціального дослідження щодо вікової структури відвідувачів навчальних програм з метою удосконалення професійних знань та навичок у 2011 р. свідчить про те, що найбільша їхня кількість у віці 55 років і старших (18–26%) спостерігалася саме в цих економічно розвинених країнах. Водночас в Україні частка відвідувачів навчальних програм у віці 55 років і старших у 2011 р. становила лише 1,7%, у віці 30–54 роки – 9,0%, що свідчить про відсутність мотивації дорослого населення України на оновлення отриманих знань та навичок [8, с. 416].

Висновки. Пошук оптимальних шляхів розвитку національної економіки порушує питання актуалізації дослідження людського потенціалу та його розвитку як базису інноваційного розвитку країни, основою якого є людський капітал та його складова – інтелектуальний потенціал, новітні інформаційно-комунікаційні технології.

В таких умовах зауважують на головні елементи людського розвитку, основними з яких варто вважати саме освіту, а тому запропоновано заходи нейтралізації освітніх ризиків та модернізації освітньої сфери з метою формування, розвитку та акумуляції людського потенціалу високої якості відповідно до вимог інноваційного розвитку та переходу до інформаційного укладу, а згодом і до економіки знань.

1. Миколок О. Україна – на 81 місці за рівнем людського розвитку / О. Миколок // День. – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://m.day/kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/ukrayina-na-81-misci-za-rivnem-lyudskogo-rozvytku>

2. Хмелевська О. М. Освітні ризики у контексті людського розвитку / О. М. Хмелевська // Демографія та соціальна економіка. – 2016. – № 3 (28). – С. 145–157.

3. Інноваційна Україна 2020: національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця та ін.; НАН України. – К., 2015. – 336 с.

4. Висновки Ради ЄС від 26 листопада 2012 року з освіти та навчання в Європі-2020 – сприяння сфери освіти і навчання оздоровленню та зростанню економіки, а також створенню нових робочих місць. – 2012. – С. 393/02.

5. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2014/2015 навчального року: стат. збірник. – К.: Держстат України, 2014. – 420 с.

6. Рівень безробіття населення (за методологією МОП) за статтю, віковими групами та місцем проживання // Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

7. Досвід працевлаштування випускників вищих навчальних закладів: погляд випускників та роботодавців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slideshare.net/bestuniverua/ss-27208268>

8. Резнік О. Практики вдосконалення професійних знань і навичок як потенціал модернізації країни / О. Резнік // Українське суспільство 1992–2012. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг; за ред. В. Ворони, М. Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2012. – 660 с.

Живко З. Б., Подра О. П. Развитие человеческого потенциала в условиях инновационных изменений

Исследуется понятие человеческого развития и человеческого потенциала, уясняется главная роль образования в формировании человеческого потенциала, определены образовательные риски, связанные с этим процессом.

Констатируется, что недостатки существующей системы формирования и воспроизводства человеческого потенциала проявляются в неэффективном использовании общественных ресурсов, отражающемся в высоком уровне безработицы, а также являются следствием реконструкции отечественных предприятий на основании внедрения новых технологий, способствующих замене старого производства и сокращению численности персонала.

Предложен ряд мер по модернизации национальной системы образования с актуализацией ее инновационной направленности.

Ключевые слова: *человеческий потенциал, человеческое развитие, образование, образовательные риски, инновационное развитие.*

Zhyvko Z. B., Podra O. P. Human potential development under conditions of innovative changes

The concept of human development and human potential are investigated in the article, the key role of education in human potential formation and educational risks which are related to this process are defined.

The row of measures of the education national system modernization with actualization of its innovative orientation is offered. It is found out that the lacks of the existent system of human potential formation and recreation may be reflected in the ineffective usage of public resources which are represented by a high unemployment rate, and also are results of domestic enterprises reconstruction on the basis of new technologies introduction which result to old production replacement and personnel quantity reduction.

Implementation of education sphere modernization measures will help young people to get a high quality education with the purpose of successful realization of educational potential at the labour market and to avoid a origin of a risk of « a zero asset of human capital» as a result of employment impossibility by the proper type of preparation.

Inefficiency of the existent system of vocational education and studies in Ukraine also complicates possibilities of modern economy necessities providing of labour staff. With the purpose of providing of the proper structure of personnel training to the innovative economy necessities and employers modern requirements it is suggested to create the effective system of professional orientation and professional self-determination of young people with the purpose of stimulation young talents to scientific and innovative activity; to improve the informative providing of long-term forecasting of economy necessity in human resources by the types of economic activities and professions.

It is marked in the article, that the process of education modernization under conditions of innovative development must foresee the growth of workers' motivation to the knowledge update that means human capital accumulation which in same time will influence on the additional individual benefits receipt.

Key words: *human potential, human development, education, educational risks, innovative development.*

Стаття надійшла 16 травня 2017 р.